บทที่ 5

การอภิปรายผลการวิจัย

สาระสำคัญของบทนี้กล่าวถึงวัตถุประสงค์การวิจัย สมมติฐานการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง แบบแผนการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังได้รับการสอน โดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังได้รับการสอนตามวิธีปกติ

3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ ในการเขียนภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์กับการสอนตามวิธีปกติ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการสอน โดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนได้รับการสอน

2. ความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการสอนตามวิธีปกติสูงกว่า ก่อนได้รับการสอน

3. ความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ สูงกว่าการสอนตามวิธีปกติ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมปีที่ 6 โรงเรียนเจริญศรีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 70 คน โดยการใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีจับสลาก เหลือ 60 คนจากจำนวนนักเรียน 60 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 30 คน แล้วจับสลากแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง เรียนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์

กลุ่มควบคุม เรียนตามแนวการสอนตามวิธีปกติของกรมวิชาการ

แบบแผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งผู้วิจัยใช้แบบแผนการทดลองแบบ (Randomized Control – Group Pretest – Posttest Design)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ แผนการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ แผนการสอนตามวิธีปกติ มีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยใช้รูปภาพแบบ ก. ของทอร์แรนซ์ (TorranceTests of Creative Thinking Figural Form A) ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับ เด็กไทย โดย อารี รังสินันท์ (กรมการฝึกหัดครู, 2521 : 48,50) ใช้เวลาในการทำ 30 นาที แบบทดสอบสามารถใช้ได้กับประชากรตั้งแต่อนุบาลจนถึงปริญญาตรี (Torrance,1972) ใช้วัดความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน

2. แผนการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ เป็นแผนการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ เนื้อหาเรื่องการเขียนภาพระบายสี ประกอบด้วย 12 แผนการสอน จำนวน 12 คาบ ใช้เวลา 4 สัปดาห์

3. แผนการสอนตามวิธีปกติ เนื้อหาเรื่องการเขียนภาพระบายสี ประกอบด้วย 12 แผนการสอน จำนวน 12 คาบ ใช้เวลา 4 สัปดาห์

วิธีการทดลอง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองดังนี้

1. ก่อนการทดลอง

1.1 เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ แผนการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ แผนการสอนตามวิธีปกติ

1.2 ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ดำเนินการทดลองต่อผู้อำนวยการโรงเรียนเจริญศรีศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานีที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1.3 นำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์แบบ ก. ของทอร์แรนซ์ ไปทดสอบครั้งแรก (Pretest) กับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. การทดลอง

โดยผู้วิจัยสอนทั้ง 2 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มทดลอง เรียนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสี จากใบงานสร้างสรรค์ จำนวน 12 ครั้ง สอนสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที

- กลุ่มควบคุม เรียนกิจกรรมตามแนวการสอนตามวิธีปกติของกรมวิชาการ จำนวน 12 ครั้ง สอนสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที

3.หลังจากทดลอง

จะทำการทดสอบครั้งหลัง (Posttest) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุม โดยใช้แบบทดลอบความคิดสร้างสรรค์แบบ ก. ของทอร์แรนซ์ เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. หาค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) ของคะแนนความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดละเอียดลออ ความคิดยืดหยุ่น จากกลุ่มต่าง ๆ

2. ทดสอบนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่าที (t-test) ค่ามัชฌิมเลขคณิตของกลุ่มต่าง ๆ

2.1 เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมระหว่างก่อนสอนและหลังสอนโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ชนิดตัวอย่างประชากรสัมพันธ์กัน

2.2 เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์หลังการสอนระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ชนิดตัวอย่างประชากรไม่สัมพันธ์กัน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังวิธีสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังได้รับการสอนตามวิธีปกติสูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังได้รับวิธีสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์สูงกว่าการสอนแบบวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

การอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของวิธีการสอนโดยใช้ใบงานสร้างสรรค์กับวิธีการสอนตามปกติ โดยได้นำเสนอการอภิปรายผลตามลำดับ สมมติฐาน ดังต่อไปนี้

1. สมมติฐานข้อที่ ความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสีหลังได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนได้รับการสอน

จากผลการทดลองพบว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนหลังได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ สูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีย้นสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า การสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ สามารถช่วยส่งเสริม และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงความคิดอย่างอิสระในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำความคิดใหม่ๆ ที่อาจผสมผสานกับความคิดเดิมของนักเรียน นำมาสร้างเป็นผลงานตามความสนใจ และความถนัดของตัวเอง อีกทั้งในกิจกรรมมีเนื้อหาและรูปภาพที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดแนวคิด เกิดความสนใจ และอยากตอบสนองโดยการฝึกปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ คำกล่าวของ อารี พันธ์มณี (2537 : 9) ที่กล่าวว่า การที่นักเรียนได้คิดสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ด้วยการผสมผสานความคิดใหม่ กับความคิดเดิม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ เป็นลักษณะการคิดแบบ

อเนกนัย อันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประสาท อิศรปรีดา (2531 : 50) ที่พบว่า การที่นักเรียนได้ฝึกด้วยการปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งการได้แลกเปลี่ยนความคิดของตนเองกับผู้อื่น จะทำให้นักเรียนได้เพิ่มความสามารถทางด้านการคิดในลักษณะอเนกนัย เช่นเดียวกับการเรียนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ เพราะนักเรียนจะได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนๆ หลังจากการอ่านใบงาน ซึ่งใบงานจะประกอบไปด้วยเรื่องราว และรูปภาพประกอบที่จะช่วยกระตุ้นแนวคิด กระตุ้นความสนใจให้นักเรียนอยากตอบสนอง โดยก่อนที่จะลงมือวาดภาพนั้นนักเรียนจะต้องคิดก่อนว่าจะวาดเป็นภาพอะไร รายละเอียดของภาพจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง โดยในขั้นตอนนี้นักเรียนจะได้ใช้ความคิดเดิม ประสบการณ์เดิม มาเชื่อมโยงกับความคิดใหม่ ประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้ได้ภาพที่สมบูรณ์ที่สุดทุกครั้งที่ปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ฮิลล์ (1942 : 9) พบว่าใบงานสร้างสรรค์ ช่วยให้เด็กเก่งยิ่งเก่งขึ้นก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามความสามารถ ช่วยสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน เปิดโอกาสให้เด็กทบทวนได้หลายครั้งตามความต้องการ ฝึกความสามารถในการอ่าน ทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนการปฏิบัติงานของตนเอง

จากกระบวนการเหล่านี้จะส่งผลให้นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

สมมติฐานข้อที่ 2 ความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนหลังได้รับการสอนตามวิธีปกติสูงกว่าก่อนได้รับการสอน

จากผลการทดลองพบว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนหลังได้รับการสอนตามวิธีปกติ สูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า การสอนตามวิธีปกติสามารถช่วยส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการให้การศึกษาทางด้านศิลปศึกษากับนักเรียนโดยการจัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมกับ วุฒิภาวะ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และทางความคิดสร้างสรรค์

ลักษณะกิจกรรมที่จัดให้กับนักเรียนแม้ว่าครูจะเป็นผู้กำหนดชื่อเรื่องให้นักเรียนวาดทุกครั้ง นักเรียนก็ยังมีโอกาสในการใช้ความคิด และจินตนาการของตนเอง ส่วนเนื้อเรื่องที่ให้วาดภาพจะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของนักเรียน นักเรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมเพื่อนำมาประกอบในการวาดภาพแต่ละครั้งได้ ดังที่ มานพ ถนอมศรี (2526:1) กล่าวว่า ศิลปศึกษา หมายถึง การนำเอาศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด เพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมอง

ให้แก่ผู้เรียน โดยมุ่งที่จะเป็นสิ่งเสริมสร้างให้เป็นคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการคิด เป็นผลดีต่อไปในการศึกษาวิชาอื่น ๆ นักเรียนมีโอกาสได้คิดตามแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการอันเป็นความก้าวหน้าทางสมอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความคิดสร้างสรรค์ของ นักเรียนที่เรียนตามวิธีปกติสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานข้อที่ 3 ความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์สูงกว่าการสอนตามวิธีปกติ

จากผลการทดลองพบว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนหลังได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามวิธีปกติ ทั้งนี้เนื่องมาจาก การสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีสื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดแนวความคิด เกิดจิตนาการ กล่าวคือ เนื้อเรื่องจากใบงานจะเหมาะสมกับวัย และความสามารถของนักเรียน ทั้งยังเป็นเรื่องใกล้ตัวของนักเรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ ส่วนภาพประกอบที่แทรกอยู่ในใบงาน จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิด เกิดจิตนาการ และหลังจากการอ่านเนื้อเรื่อง และดูภาพประกอบจากใบงานแล้ว ยังมีขั้นตอนการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิด ซึ่งจะช่วยขยายความคิด ผสมผสานความคิดเดิมกับความคิดใหม่ เข้ากับประสบการณ์และจิตนาการของนักเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

นอกจากนี้การสอนโดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ ยังจัดบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สำรวจ ศึกษาด้วยตนเอง ปฏิบัติงานด้วยตนเอง ตามความถนัดความสนใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างอิสระ จนกระทั่งนักเรียนได้ผลงานทางศิลปะ ซึ่งผลงานดังกล่าวนี้จะสะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนแต่ละคนออกมาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523 : 4) ที่กล่าวว่า การที่บุคคลได้คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง การได้นำความคิดหลายแง่หลายมุมผสมผสานกันจนเกิดเป็นผลงานใหม่ที่ถูกต้องสมบูรณ์ของตนขึ้นมา จัดเป็นความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งในกลุ่มควบคุมที่เรียนตามวิธีสอนปกติ ครูจะจำกัดความคิดของนักเรียนโดยครูเป็นผู้กำหนดหัวข้อในการวาดภาพโดยมิได้ให้นักเรียนคิด หรือเลือกตามความสนใจ ความถนัดของตนเอง ทำให้นักเรียนไม่มีอิสระทางความคิด และเกิดจินตนาการน้อยกว่ากลุ่มทดลอง นอกจากนี้การเขียนภาพระบายสีของนักเรียนใน

กลุ่มควบคุมยังขาดแรงจูงใจ ขาดการกระตุ้นความคิด และจินตนาการ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนขาดความคิด ไม่มีจินตนาการในการวาดภาพ ทำให้ผลงานทางศิลปะที่ออกมาสะท้อนให้เห็นว่า เป็นผลงานทางศิลปะที่ขาดความคิดสร้างสรรค์

ดังนั้นการที่นักเรียนได้เรียนรู้ ได้แก้ปัญหาด้วยตนเอง ได้เกิดความคิด เกิดจินตนาการ จากการกระตุ้นของกิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ ในบรรยากาศของการเรียนการสอนที่ดี เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีอิสระทางความคิด และจินตนาการ การเลือกกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจ และวัยของนักเรียน เนื้อเรื่องของกิจกรรมสอดคล้องกับประสบการณ์ในชีวิตจริง ทำให้นักเรียนได้ผสมผสานความคิดเดิม เข้ากับประสบการณ์ใหม่จนเกิดเป็นผลงาน ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทอร์แรนซ์ (1979) พบว่ากลุ่มทดลองยังมีโอกาสได้แสดงผลงานของตนแก่เพื่อน ๆ และครูจะให้คำแนะนำในการปรับปรุงงานของตนให้พัฒนาขึ้นทุกครั้งและครูยังนำผลงานของนักเรียนไปติดแสดงที่ป้ายนิเทศ ซึ่งเป็นการส่งเสริมความสำเร็จให้กับนักเรียนสำหรับกลุ่มควบคุมจะไม่มีการติดแสดงผลงานของนักเรียน ทำให้การสร้างสิ่งเร้าเพื่อกระตุ้นนักเรียนของกลุ่มควบคุมไม่ต่อเนื่อง และครูยังเป็นผู้กำหนดชื่อเรื่องให้ จึงทำให้กลุ่มควบคุมได้ใช้ความคิดและจินตนาการได้ไม่มากเท่ากับกลุ่มทดลอง จึงเป็นผลให้ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนที่เรียนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์สูงกว่าจากนักเรียนที่เรียนตามวิธีปกติ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการเรียนการสอน

1.1 จากผลการศึกษา พบว่าการเรียนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ ส่งผลต่อนักเรียนในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน คือ ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดละเอียดลออ และความคิดยืดหยุ่น ดังนั้น ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา จึงควรสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ร่วมกับกิจกรรมศิลปศึกษาในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาต่อไป

1.2 การเรียนศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ครูควรยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมด้วยตนเอง ได้ใช้ประสบการณ์จากการรับรู้

เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งดลใจในการคิดสร้างสรรค์และการนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียน

1.3 ครูผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาให้บรรยากาศภายในห้องเรียนมีอิสระ สนุกสนาน ผ่อนคลาย เพื่อให้นักเรียนได้มีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออกเต็มศักยภาพของนักเรียนแต่ละคน

1.4 ครูจะต้องพยายามให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติและเข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด ถ้ามีการแบ่งกลุ่มต้องจัดกลุ่มให้คละกันครูจะต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น มีใจเปิดกว้างให้พยายามคิดแก้ปัญหาเอง โดยครูคอยกระตุ้นให้กำลังใจ ให้เวลาเพียงพอที่จะคิดไตร่ตรองส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้า หาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เสมอ

1.5 การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์นี้ ควรจะมีเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเพียงพอ ไม่มีการเร่งรัด หรือ จำกัดเวลาในการดำเนินกิจกรรม เพราะเวลาเป็นสิ่งสกัดกั้นความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จากการเรียนศิลปศึกษาโดยการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ในตัวแปรอื่น ๆ เช่น ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อเป็นข้อสนเทศในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาผลของการใช้กิจกรรมเขียนภาพระบายสีจากใบงานสร้างสรรค์ที่มีต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นระดับอื่น ๆ เช่น ระดับมัธยมศึกษา อุดมศึกษา

2.3 ควรศึกษาผลของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนด้วยการสอนศิลปศึกษาโดยวิธีการอื่น ๆ